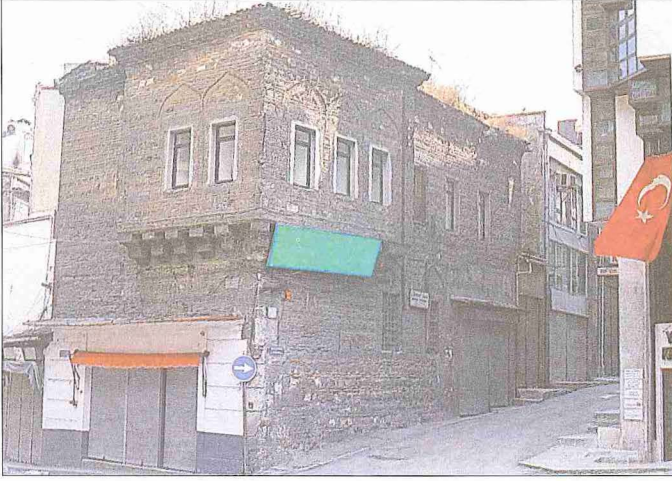

Aşir Efendi
Kütüphanesi -
Bahçekapı /
İstanbul

zel mimarili okuma odası ile dikkati çeker. Bu çıkmanın Eminönü tarafındaki küçük bir penceresinin yerleştirilmesinde gösterilen yapı ustalığı gerçekten zarif bir buluştur. Dış cepheleri taş ve tuğla şeritleri halinde yapılmış olan bu binanın yanındaki han ile birlikte iyi bir rolövesi yoktur. Sadece kütüphanenin planı yayımlanmıştır. Bir merdivenle çıkılan L biçimindeki bir koridorun kısa kolu sonunda kitap deposu ve bu koridorun yanında iki küçük mekânı vardır. Koridorun uzun kolu yanında bulunan okuma salonunun ana mekânına, iki sütunla ayrılmış üç bölümlü bir giriş holünden geçilerek ulaşılır. Âşir Efendi Kütüphanesi'nde küçük ve büyük dört mekân ayrıntılı tonozlarla örtülüdür. İki sütunla okuma salonundan ayrılan giriş kısmının üç bölümünden ortadaki kubbeli, yandakiler çapraz tonozlarla örtülmüştür. Ana koridorun sonundaki küçük hücre ise herhalde helâ olmalıdır. Altındaki kumaş mağazasının deposu olarak kullanılan okuma odasının tavan tonozunda üstleri badana ile kapatılmış olarak çiçekli kalem işi nakışlar 1960 yılında görülebiliyordu.

Kütüphanenin taşınma sırasında Âşir Efendi ile evlât ve ahfadının mezarları da buradan alınarak Molla Gürânî hazîresine götürülmüş ve boşaltılan kütüphane binası dükkân olarak kiraya verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Behçet Ünsal, "Türk-Vakfı, İstanbul Kütüphanelerinin Mimârî Yöntemi", VD, XVIII (1984), s. 101 (plânı var); S. N. Bayraktar, "Âşirefendi Kütüphanesi", İst.A, II, 1154-1155.

SEMAVİ EYİCE

AŞİRAN

(bk. HÜSEYİNİ - AŞİRAN).

AŞİRET

(الغشيرة)

Göçebe topluluklara verilen genel ad.

Aşiret Arapça bir kelime olup "kabile" karşılığı kullanıldığı gibi kabilenin altında daha küçük bir topluluğu da ifade etmektedir. Türkçe'de ise yaygın olarak göçebe unsurlar için kullanılmış, özellikle Osmanlılar döneminde boyun altında, cemaatin üstünde bir topluluğa ad olmuştur. Osmanlı kanunnâme ve belgelerinde genel olarak "konar göçer" veya "yörük" olarak kaydedilen teşekküller, yukarıdan aşağıya bir sıraya göre, boy (kabile, tâife), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba (aile) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Araplar'daki kabile teşkilâtında ise birkaç aşiretten bir fasîle, fasîlelerden fahz, fahzlardan batn, batnlardan imâre, imârelerin birleşmesinden de kabile meydana gelmekteydi. Boyun idarî işlerinin boy beyi (Arap kabilelerinde şeyh) tarafından yürütülmesine karşılık aşiretlerde bu görev mîr-aşiretlerce (aşiret beyi veya kethüdâ) yerine getirilirdi. Bazı durumlarda boy beyinin yetkisi dahilinde olan aşiret beyinin tesbiti genellikle irsî bir hüviyet göstermektedir.

Göçebe hayatının bir gereği olarak daha çok hayvancılıkla uğraşan aşiretler, bu bakımdan yerleşik ahaliyle iktisadî bakımdan bir bütünlük teşkil etmişlerdir. Yaylak ve kışlakları arasındaki hareketleri, biraz da hayvanlarına otlak bulma düşüncesinden doğmuştur. Bununla beraber göçebe hayatlarının, merkezî otoritenin zayıflamasıyla başı boş telakki edilebilecek bir tarza dönüştüğü ve bunun onların te'dib ve iskânları için bir sebep teşkil ettiği görülmektedir. Aşiret-

lerin kontrol altında tutulmaları ihtiyacı, devletçe eski aşiret düzenlerinin bozulması olarak kethüdâlıklar şeklinde teşkilâtlandırılmalarına ve ancak belli güzergâhlar içinde hareketlerine izin verilmesine yol açmıştır (ayrıca bk. KONAR GÖÇER).

BİBLİYOGRAFYA :

Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1963, s. 13-14; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, s. 16-25; F. Sümer, "XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'da Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumî Bir Bakış", *İFM*, XI (1952), s. 511; Mükrimin Halil Yınanc, "Aşiret", *İA*, I, 709-710; J. Lecerf, "Ashîra", *EI²* (İng.), I, 700; J. Chelhod, "Kabîla", *EI²* (İng.), IV, 334-335.

YUSUF HALAÇOĞLU

AŞİRET MEKTEB-i HÜMÂYUNU

Osmanlı Devleti'nde aşiretlere mensup çocukların eğitimi için II. Abdülhamid tarafından 1892'de İstanbul'da kurulmuş olan mektep.

Aşiret Mektebi, Maarif Nezâreti'ne bağlı halka açık bir eğitim kurumu olmayıp önceleri imparatorluk dahilindeki Arap aşiretlerine mensup çocukların, daha sonra da diğer aşiretlerin çocuklarının kabul edilmeye başlandığı saraya bağlı özel bir eğitim müessesesi idi. Bu mektebin kuruluş gayesi, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bulunan Arap ve diğer aşiret reislerinin çocuklarını İstanbul'da sarayın nezâreti ve himayesi altında bulunan bir okulda toplayarak onlara Türkçe öğretmek, eğitim ve öğretimlerini sağlamak, aynı zamanda hilâfete, saltanata, Devlet-i Aliyye'ye ve Bâbü'lî'ye sadakatlerini arttırmak, bölgelerine döndüklerinde devlet için faydalı hizmetlerde bulunmalarını sağlamaktı.

Aşiret Mekteb-i Hümâyunu'nun kuruluşu birkaç sebebe dayanır. XIX. yüzyıldan itibaren Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti'ni parçalama faaliyetleri çerçevesinde, Balkanlar'daki gayri müslimlerden sonra Türk olmayan müslüman unsurları da tahrik ederek devletten koparmak ve bunlar üzerinde siyasî ve iktisadî hâkimiyet kurmak istedikleri görülmektedir. Özellikle Araplar üzerinde yoğunlaştırılan bu faaliyetlere karşı II. Abdülhamid, aşiret yapısının hâkim olduğu bölgelerde aşiret reisleriyle saray arasında kuvvetli ve müşahhas bir bağ kurma ihtiyacını hissetmiştir. Böyle bir bağın ise Aşiret Mekteb-i Hümâyunu-